

การดูแลสุขภาพโคนม

การดูแลสุขภาพโคนม เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการเลี้ยงโคนม ทั้งเป็นการเลี้ยงโคนมให้มีชีวิตปลอดภัย ทำให้แม่โคมีผลผลิตตามขีดความสามารถทางพันธุกรรม ลดรายจ่ายค่าเวชภัณฑ์และการรักษาพยาบาล และทำให้เจ้าของมีสุขภาพจิตที่ดี เมื่อเห็น โคมีสุขภาพดี

การเฝ้าดูแลสุขภาพโคนม สามารถทำได้ 2 วิธีการเบื้องต้น ได้แก่

1. การเฝ้าดูแลสุขภาพโคนมระยะไกลหรือเปรียบเทียบดูทั้งฝูง
2. การเฝ้าดูแลสุขภาพโคนมระยะใกล้หรือเฝ้าดูแลสุขภาพโคนมรายตัว

การเฝ้าดูแลสุขภาพโคนมระยะไกล

อาการปกติ	อาการผิดปกติ
1. การรวมฝูง นอนรวมฝูง	1. การแยกตัวออกจากฝูง นอนห่างจากฝูง
2. การเดินตามฝูง โคนทัน	2. การเดินตามฝูงไม่ทัน
3. การเดินปกติ	3. การเดินผิดปกติ
4. แมลงตอมตัวน้อย	4. แมลงตอมตัวมาก
5. มีแววตาสดใส จมูกชุ่มชื้น ขน มัน นุ่ม	5. แววตาไม่สดใส จมูกแห้ง ขน หยาบแห้ง
6. กีบแข็งแรง ไม่มีกลิ่นเน่า	6. กีบผิดปกติ มีกลิ่นผิดปกติ
7. ไม่มีกลิ่นตัว	7. มีกลิ่นตัว
8. มูลโคเป็นกอง ไม่เป็นก้อน ไม่กระจาย	8. มูลโคไม่เป็นกอง กระจาย หรือเป็นก้อน

การเฝ้าดูแลสุขภาพโคนมระยะใกล้

1. การตรวจวัด

- อุณหภูมิของร่างกาย	ปกติ	39	องศาเซลเซียส
- การหายใจ	ปกติ	30	ครั้ง/นาที
- การเคี้ยวเอื้อง	ปกติ	65	ครั้ง/นาที
- การเคลื่อนไหวของกระเพาะรูเมน	ปกติ	1-2	ครั้ง/นาที
- ชีพจรการเต้นของหัวใจ	ปกติ	50-70	ครั้ง/นาที

2. การคลำตรวจ

- บริเวณที่ผิดรูปร่างจากเดิมที่ปกติ
- เต้านม
- เปรียบเทียบความสมดุลซ้าย – ขวา
- ทางทวารหนัก คู่อวัยวะสืบพันธุ์

3. การตรวจ (ดึงขยับถ่าย) สารคัดหลั่ง

- ตา หู จมูก เต้านม อวัยวะเพศ ทวารหนัก
- หนอง น้ำเหลือง น้ำเลือด เมือก

4. การเก็บตัวอย่างตรวจห้องปฏิบัติการ

- นํานม เลือด น้ำเลือด หนอง จากอวัยวะหรือvikar
- เนื้อเยื่อจากอวัยวะ เช่น หัวใจ ปอด ตับ ม้าม ไต ต่อมน้ำเหลือง
- เนื้อเยื่อจาก vikar หรือ รอยโรค

การเฝ้าดูแลสุขภาพโคนม แบ่งการจัดการได้ ดังนี้

1. การจัดการสุขภาพโคนมตามตามรางควบคุมป้องกันโรค
2. การจัดการสุขภาพโคนมตามช่วงสรีระการทำงานของร่างกาย
3. การจัดการสุขภาพโคนมตามอายุของฝูงโค
4. การจัดการสุขภาพโคนมตามฤดูกาล
5. การจัดการสุขภาพเต้านม
6. การจัดการสุขภาพกีบโค
7. การจัดการสุขภาพแม่โคก่อนคลอด กำลังคลอด หลังคลอด
8. การจัดการสุขภาพระบบสืบพันธุ์โคนม

การจัดการสุขภาพโคนมตามโปรแกรมควบคุมป้องกันโรค

รายการ	แรกเกิด	ทุก 3 สัปดาห์	4-6 เดือน	ทุก 4-6 เดือน	ทุกปี	หมายเหตุ
การดื่มนมน้ำเหลือง	/					ภายใน 6 ชม. หลังเกิด
การถ่ายพยาธิ			/	/		ระยะหยุดรีดนม ควรถ่ายพยาธิ ทั้งฝูง
การกำจัดแมลง/เห็บ		/				
การฉีดวัคซีน						
- S 19			/			อายุ 3-8เดือน
- FMD			/	/		ทุก 4 เดือน
- Hemo			/		/	
- Anthrax			/		/	
Black leg			/	/		
ตรวจวัณโรค					/	
ตรวจโรคแท้งติดต่อ					/	

การจัดการสุขภาพโคนมตามระบบการทำงานของร่างกาย

1. ระบบทางเดินอาหาร

อาการป่วย	สาเหตุ	อาการ	ป้องกัน	รักษาเบื้องต้น
ท้องเสีย	- แบคทีเรียซัน โมเนลา, อีโคไล - โปรโตซัวคอกซิเดีย - ไวรัสโรทา, โคลิना - การที่ลูกโคไม่ได้กินนมน้ำเหลือง	อุจจาระเหลวไม่เป็นก้อน ถ่ายบ่อย อ่อนเพลีย	- กิน น้ำ อาหารที่สะอาด - การให้ลูกโคกินนมน้ำเหลืองภายใน 6 ชม. หลังคลอด	- อย่าให้โคขาดน้ำ - ให้ผงเกลือแร่ละลายน้ำกับลูกโค

อาการป่วย	สาเหตุ	อาการ	ป้องกัน	รักษาเบื้องต้น
ท้องอืด	โคกินอาหารขึ้นคราวละ มาก ๆ ทำให้เกิดแก๊ส หรือ กินอาหารพืช ตระกูลถั่ว ทำให้เกิดโฟม	สวาปด้านซ้ายพองโต	ให้อาหารครั้งละ น้อย แต่หลายครั้งใน รอบวัน	ใช้โทคา หรือ เข็ม เจาะ , สอดท่อสาย ยาง ทางเดินอาหาร เพื่อระบายแก๊ส ออก
แน่นท้อง	กินอาหารหยาบคุณภาพ ต่ำ ที่ย่อยสลายยากหรือ จุลินทรีย์ในกระเพาะ อาหารตายลงจากการ ใช้ยา	ไม่กินอาหาร, กระเพาะเคลื่อนที่ น้อย สวาปทาง ด้านซ้ายมีอาหารอัด ตัวแน่น	กินอาหารหยาบ คุณภาพดี ระมัดระวังเรื่องการ ใช้ยากรอกกิน	กรอกจุลินทรีย์จาก โคตัวอื่นมาให้โคที่ เป็น
กรดมาก	กินอาหารธัญพืชครั้งละ มาก ๆ	ไม่กินอาหาร ท้องเสีย กระเพาะเคลื่อนที่ น้อย ไรกีบแดง	ใช้ผงฟูผสมอาหาร ขึ้น ลดอาหาร ธัญพืช	งดน้ำ 24 ชม.
กระเพาะ เคลื่อน , ลอย	กินอาหารที่แก๊สปริมาณ คราวละมากๆ ช่วงหลัง คลอดมีพื้นที่ในช่องท้อง มากขึ้นทำให้กระเพาะ ลอยง่าย	โคไม่กินอาหาร อุจจาระเหลวเหม็น ความีภาวะขาดน้ำ, ตา ลึก	กินอาหารขึ้นคราว ละน้อย ๆ แต่ บ่อยครั้ง	แจ้งสัตวแพทย์ ให้สารน้ำเข้าเส้น เลือด
วัตถุแหลม คมที่มด้า กระเพาะ	กินสิ่งแปลกปลอม ปนเปื้อนจากอาหารขึ้น	โคไม่กินอาหารขึ้น นมลด	ใช้แม่เหล็กคน อาหารขึ้นก่อนให้ โคกิน	กรอกแม่เหล็ก แจ้งสัตวแพทย์

2. ระบบทางเดินหายใจ

อาการป่วย	สาเหตุ	อาการ	ป้องกัน	รักษาเบื้องต้น
หวัด/แพ้ากาศ	ไวรัส PI3	ซึม มีไข้ น้ำมูก ไอ หรือจาม ถ้าไม่ติดแบคทีเรีย แทรกอาการไม่ รุนแรง	อยู่ในโรงเรียนที่ อากาศถ่ายเทได้ดี แห้ง,สะอาด ป้องกัน ฝนสาดได้	ให้ปฏิชีวนะ ยาลดไข้ วิตามินบีคอมเพล็กซ์ เพื่อป้องกันการติดเชื้อ แบคทีเรียแทรกซ้อน หากมีไข้ให้ยาลดไข้
หลอดลมอักเสบ	ไวรัส IBR	ซึม มีไข้สูง จมูก แดง ตาแดง โพรง จมูกอักเสบมีปื้น เนื้อตาย หลอดลม อักเสบ เยื่อตา อักเสบและแดง	เลี้ยงโคไม่แน่น เกินไป อยู่ในที่มี อากาศถ่ายเทได้ สะดวก การได้รับภูมิคุ้มกัน จากนม น้ำเหลือง อย่างเพียงพอ	ลดความเครียด ให้ อาหารคุณภาพดีให้น้ำ สะอาด ให้ปฏิชีวนะ
ปอดบวม	สิ่งแปลกปลอม เช่น สำล็กน้ำนม แบคทีเรีย พยาธิ เชื้อพาสทูเรลล่า ฮีโมไลติกา	ไข้สูงมาก หายใจ เร็วหอบ หายใจ กระแทก อ้าปาก หายใจ ซึม ไม่กินอาหาร	ระวังการให้นมแก่ ลูกโค ฉีดวัคซีน ป้องกันความเครียด จากการเคลื่อนย้าย สัตว์	ใช้ยาปฏิชีวนะ สเตอรอยด์ ยาขยายหลอดลม ยาลดไข้และลดอาการ อักเสบ ยาลดน้ำมูก

การจัดการสุขภาพโคนมตามอายุฝูงโค

ฝูงโค	อาการป่วย/โรคที่พบบ่อย	การป้องกัน
แรกเกิด	<ul style="list-style-type: none"> - โรคท้องเสีย - ระบบทางเดินหายใจ (ปอดบวม) - สะดืออักเสบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลความสะอาด สุขอนามัย อาหาร น้ำดื่ม และ คอกโค - การให้กินนม น้ำเหลืองอย่างเพียงพอ ป้อนไม่ให้สำลัก - ดูแลใส่ทิงเจอร์ที่สะดือ
ลูกโค	<ul style="list-style-type: none"> - โรคท้องเสีย - ปอดบวม - สะดืออักเสบ - แผลจากการจีเขา - ท้องอืด - ไล่เลื้อน 	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลความสะอาด สุขอนามัย อาหาร นมทดแทน น้ำดื่ม และ คอกโค - ดูแลใส่ทิงเจอร์ที่สะดือ - ทำวัคซีน ถ่ายพยาธิ และสเปรย์เห็บ - ป้องกันไม่ให้แผลจีเขาโดนน้ำ ใสยาทิงเจอร์ ฟัน เนกาชัน - จำกัดปริมาณนมที่ป้อนต่อครั้งให้พอดี - ตัวเป็นไล่เลื้อนให้ใช้ผ้ารัดท้องไว้
โครุ่น	<ul style="list-style-type: none"> - โรคไข้สามวัน - โรคเลปโตสไปโรซิส - จี๊กลาก 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำวัคซีน ถ่ายพยาธิ และสเปรย์เห็บ - กำจัดหนู ดูแลความสะอาดรอบคอก พักโค - รักษาโคแต่ช่วงต้นๆ
โคสาว	<ul style="list-style-type: none"> - โรคไข้สามวัน - โรคไข้เห็บ - โรคติดเชื้อทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกตการเป็นสัตว์ - จับสัตว์,ผสมพันธุ์ ถ้าผสมเกิน 3 ครั้งไม่ท้อง ต้องรักษา - ฉีดวัคซีนและถ่ายพยาธิ ตามกำหนด - ตรวจโรค布鲁เซลโลซิส และวัณโรค

ฝูงโค	อาการป่วย/โรคที่พบบ่อย	การป้องกัน
โคคลอดลูก	<ul style="list-style-type: none"> - คลอดยาก - หมดแรงเบ่ง - มดลูกปลิ้นทะลัก - รกค้าง - แม่โคล้นล้ม 	<ul style="list-style-type: none"> - เบ่งนานมากกว่า 24 ชม. ถูมน้ำคร่ำไม่ไหลออกมา ตรวจสอบเพื่อให้การช่วยเหลือ - ถูมน้ำคร่ำไหลและแตกออกนานกว่า 2 ชม. ไม่เห็นอวัยวะหรือการคลอดกลับหน้า ให้ตรวจสอบเพื่อให้การช่วยเหลือ - ทำความสะอาดเครื่องเพศและเต้านม ป้องกันแมลงวัน
แม่โครีดนม	<ul style="list-style-type: none"> - โรคมดลูกอักเสบ - โรคเต้านมอักเสบ - โรคกระเพาะพลิก - โรคกรดมาก - การสูญเสียน้ำหนักตัว - ความสมบูรณ์ของระบบสืบพันธุ์ การเข้าู่ของมดลูก - ใช้น้ำนม 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้อาหารคุณภาพดี มีความน่ากินสูง เพราะแม่โคจะเบื่ออาหารกินได้น้อยลง ในระยะแรกของการให้น้ำนม - ดูแลแก้ไขให้ระบบสืบพันธุ์ทำงานปกติให้อย่างรวดเร็ว - แสดงให้เห็นถึงความไม่เพียงพอของอาหารพลังงาน
แม่โคหยุดรีดนม	<ul style="list-style-type: none"> - โรคกีบ - โรคเต้านมอักเสบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลความสมบูรณ์ของร่างกาย ให้ได้คะแนนร่างกาย 3-3.5 (ในระบบคะแนน 5) - ตัดแต่งกีบให้เข้ารูป - ระวังโรคเต้านมอักเสบ , สอดขา คราย

การจัดการสุขภาพโคนมตามฤดูกาล

ฝูงโค	อาการป่วย/โรคที่พบบ่อย	การป้องกัน
ฤดูฝน	<ul style="list-style-type: none"> - โรคปากเท้าเปื่อย บริเวณปาก เหงือก และลิ้นจะมีตุ่มใสๆ - เลปโตสไปโรซิส - ไข้มาแต่้ง - ท้องเสียในลูกโค - โรคระบบทางเดินหายใจ - โรคเต้านมอักเสบ 	<ul style="list-style-type: none"> - การทำวัคซีนปากเท้าเปื่อย ทุก 4 เดือน - แยกสัตว์ป่วย รักษาด้วยยาปฏิชีวนะ - ให้ยาปฏิชีวนะ ยาบำรุง มีไข้ให้ยาลดไข้ ตรวจโรคก่อนเข้าฝูง กำจัดหนู นีตวัคซีน - รักษาตามอาการให้ยาปฏิชีวนะ - ให้ยาฆ่าเชื้อในระบบทางเดินอาหาร ที่อยู่อาศัยต้องสะอาดแห้ง - ป้องกันไม่ให้โคตากฝนมากเกินไป (ทำที่พักให้) - ไม่ให้โคนอนที่ชื้นแฉะ ต้องให้โคนมอยู่ในที่แห้งสะอาด ดูแลสุขภาพหัวนมโคอย่างพิถีพิถันมากยิ่งขึ้น
ฤดูหนาว	<p>Brucellosis (โรคแท้งติดต่อ) เกิดการแท้งระยะท้ายของการตั้งท้อง</p> <p>Trypanosomiasia } ซิม เบื่ออาหาร มีไข้สูง</p> <p>Babesiosis } เขือกเมือกซิด</p> <p>Anaplasmosis } ปัสสาวะมีสีแดง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ฉีดวัคซีนป้องกัน ตอนอายุ 3-8 เดือน (ตัวเมีย) , คัดทิ้ง - ควบคุมแมลงดูดเลือดชนิดต่างๆ ควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์
ฤดูร้อน	<p>HEAT STRESS</p> <p>โรคขาดสารอาหาร</p> <p>ปัญหาการผสมติดยาก</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องมีร่มเงาให้โคได้พักผ่อน มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม - เสริมอาหารเสริมแก่โค รวมทั้งปลูกแหล่งหญ้าสดให้พอเพียง - ให้อาหารเสริม จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม

การจัดการสุขภาพเต้านม

วิธีการตรวจสุขภาพเต้านม

1. การคลำ
2. การตรวจวินิจฉัย
 - ด้วยตาเปล่า
 - ด้วยสารเคมี
 - ด้วยเครื่องมือตรวจน้ำนม
3. การตรวจน้ำนมทางห้องปฏิบัติการ
 - เพาะเชื้อโรค
 - การทดสอบความไวของยาปฏิชีวนะ

การจัดการสุขภาพกึ่ง

โรค	อาการป่วย/โรคที่พบบ่อย	การป้องกัน
แผลพื่นกึ่ง	พื่นกึ่งเป็นแผล หรือ ช้ำ	สภาพพื่นคอกไม่ควรเป็นหินลูกรัง
กึ่งรูปร่างผิดปกติ	กึ่งยาว บิด ผิดรูป	แต่งกึ่งให้เข้ารูปเท่าสัดส่วนปกติ
เนื้องอกระหว่างกึ่ง	พบตั้งก้อนเนื้ออยู่ระหว่างกึ่ง บางครั้งก็เป็นแผล	ตัดตั้งเนื้อออก พั่นผ้าพื่นแผล
กึ่งลายไม่เรียบแตก	ผ่นด้านนอกกึ่งมีรอยแตก ทั้งแนวตั้ง แนวนอน หรือไม่เป็นแนว	จัดโปรแกรมอาหาร ให้มีแร่ธาตุ สมดุลย์ สม่าเสมอ

การจัดการสุขภาพแม่โคก่อนคลอด กำลังคลอด หลังคลอด

ระยะ	อาการปกติ	อาการผิดปกติ	การปฐมพยาบาล
ก่อนคลอด	โคมีขนาดท้องโตเหมาะสมกับอายุท้อง มีการกินปกติ อุณหภูมิร่างกายปกติ	-แท้ง -ลูกกรอก -มดลูกบิด -ช่องคลอดทะลัก	- ล้วงดึงลูกที่แท้งออกมา - ฉีดยาขับออก - ล้างทำความสะอาดช่องคลอดที่ปลิ้น ชังโคในที่สะอาดไม่มีวัสดุที่มดดำ - แจ้งสัตวแพทย์
ระหว่างคลอด	มีระยะเวลาคลอดเป็นขั้นตอนตามปกติ	-คลอดยาก -ลูกตายในท้อง	- ช่วยจัดทำคลอดให้เหมาะสมถูกต้องแล้วดึงออก -แจ้งสัตวแพทย์
หลังคลอด	มีการขับน้ำคาวปลาออกมาบ้าง มีการกินปกติ	-รกค้าง -มดลูกอักเสบ -มดลูกทะลัก -โคลัมไม่ลุก -ใช้น้ำนม	- มัดรกให้เป็นลูกตุ้มไว้แข็ง หมอ ปลดรก เหน็บยา - ล้างมดลูก - ล้างทำความสะอาดมดลูกที่ปลิ้น ชังโคในที่สะอาดไม่มีวัสดุที่มดดำ - แจ้งสัตวแพทย์ - จัดการการให้อาหารเพื่อป้องกันโรคใช้น้ำนม

การจัดการระบบสืบพันธุ์แม่โค

ระยะ	อาการผิดปกติ	การรักษาเบื้องต้น
ก่อนผสม	ไม่เป็นสัด , เป็นสัดไม่ชัดเจน , มีเมือกหนอง	แจ้งหมอมาล้างตรวจ ล้างมดลูก
ระหว่างผสมพันธุ์	น้ำเมือกขุ่น เป็นหนอง	แจ้งหมอล้างมดลูก
ผสมพันธุ์แล้ว	หนองไหลออกมา ภาวะแผ่หน้ามดลูกบิดเมื่ออายุท้องมากขึ้น	รักษามดลูกอักเสบ ล้างมดลูก ทำแท้ง ใช้วิธีการกลิ้งตัวโค

อาการป่วยและโรคในโคนมที่ควรทราบ

อาการ/โรค	สาเหตุ	อาการ	การป้องกัน รักษาพยาบาลเบื้องต้น
โรคคอบวม	เชื้อแบคทีเรีย Pasteurella	หายใจลำบาก ,ปอด บวม,บวมที่แฝงคอ,โลหิต เป็นพิษ	ฉีดวัคซีนอายุตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป และทุกปี
โรคกาฬ	เชื้อแบคทีเรีย Bacillus	ไข้สูง ท้องร่วงมีเลือดปน ตายกะทันหัน ซากขึ้นอืดเร็ว เลือดไหลออกทางทวาร	ฉีดวัคซีนอายุตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป และทำซ้ำ ทุกปี
โรคปากเท้าเปื่อย	เชื้อไวรัส Picorna	มีไข้ มีเม็ดตุ่มพองที่ลิ้น ปาก เท้า เต้านม	ฉีดวัคซีนอายุตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป และซ้ำทุก 4 เดือน
โรคแท้งติดต่อ	เชื้อแบคทีเรีย Brucellar	โคแท้งลูกอายุ 4-7 เดือน ข้อขาบวม อัมตะบวม	ฉีดวัคซีนอายุ 3-8 เดือน
โรควัณโรค	เชื้อแบคทีเรีย Mycobacterium	ไอ เต้านมเป็นก้อนฝี ท้องเสีย	ทำทูเบอร์คูลิน ทดสอบ ถ้าเป็นให้ กีดทิ้ง
โรคแบล็กเล็ค	เชื้อแบคทีเรีย Clostridium	ไข้สูง กล้ามเนื้ออักเสบได้ ผิวหนังมีฟองอากาศผิว คล้ำ เจ็บ บวม	ฉีดวัคซีนอายุตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป และทุกปี สุขภิบาลโรงเรือนที่ สะอาด
โรคไข้หีบ	เชื้อโปรโตซัว Babesia ริกเกตเซียAnaplasma	ไข้สูง เยื่อเมือกมีจุด เลือดออก ชีคเหลือง ในBabesia มีเยื่อแดง ไม่ กินอาหาร	ป้องกันกำจัดเห็บ แมลงดูดเลือด
